

HORIZONT
3000

pontis
foundation

МАКЕДОНСКИ
ЦЕНТАР ЗА
МЕГУНАРОДНА
СОРАБОТКА

Institute for Democracy and Mediation
Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim

BALKAN
CIVIL
SOCIETY
DEVELOPMENT
NETWORK

Gradanske
Inicijative

Centar
za razvoj nevladinih
organizacija

Краток документ за јавни политики

СУШТЕСТВЕНА ВКЛУЧЕНОСТ НА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ВО „ЦЕЛИТЕ ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

Дали земјите од Западен Балкан заостануваат?

Авторки:

Симона Огненовска, МЦМС

Алека Папа, ИДМ Албанија

Публикацијата е изготвена во рамките на регионалниот проект „Граѓанските организации од Западен Балкан за глобален развој“, поддржан од страна на Австриската агенција за развојна соработка и СловакАид.

Финансиски поддржана од

AUSTRIAN
DEVELOPMENT
COOPERATION

SlovakAid
COOP-IDEA SLOVAKIA

Наслов на оригиналот: Policy Brief: Meaningful involvement of CSOs in SDGs. Are Western Balkans Falling Behind?

Суштествена вклученост на граѓанските организации во „Целите за одржлив развој“ на Обединетите нации. Дали земјите од Западен Балкан заостануваат?

Издавач:

Македонски центар за меѓународна соработка

За издавачот:

Александар Кржаловски, прв извршен директор, МЦМС
Гонце Јаковлеска, извршен директор, МЦМС

Авторки:

Симона Огненовска, МЦМС
Алека Папа, ИДМ-Албанија

Превод од англиски јазик:

Евдокија Атанасовска

Лектура:

Даниел Медароски

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

352:502.131.1]:061.2(497-15)

ОГНЕНОВСКА, Симона

Краток документ за јавни политики : уштествена вклученост на граѓанските организации во "Целите за одржлив развој" на Обединетите нации : дали земјите од Западен Балкан заостануваат? / авторки Симона Огненовска, Алека Папа ; превод од англиски јазик Евдокија Атанасовска. - Скопје : Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС), 2017. - 11 стр. : илустр. ; 25 см

Превод на делото: Policy brief : meaningful involvement of CSOs in SDGs : are Western Balkans falling behind?

ISBN 978-608-4681-87-8

1. Папа, Алека [автор]

а) Јавна политика - Невладини организации - Одржлив развој - Западен Балкан

COBISS.MK-ID [103928842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:mk:COBISS:103928842)

Наслов на проектот: Граѓанските организации од Западен Балкан за глобален развој

Контакт МЦМС

Адреса: МЦМС, ул. „Никола Парачунов“ бр. 41А, п. фах 5.5.,
1060 Скопје

Телефон: +389/2/3065-381;

Факс: +389/2/3065-298

Е-пошта: mcms@mcms.mk;

Веб-страница: www.mcms.mk

Scribd: <http://www.scribd.com/mcms.mk>;

Slideshare: <http://www.slideshare.net/mcms.mk>

Twitter: <http://twitter.com/mcms.mk>;

Facebook: <http://www.facebook.com/mcms.mk>

Контакт Хоризонт3000

Адреса: Wilhelminenstr. 91/II f, A-1160 Виена

Телефон: +43 1 50 30 00 3

Е-пошта: office@horizont3000.at

Веб-страница: <http://www.horizont3000.at>

Мислењата што се изразени овде им припаѓаат на авторите и не ги одразуваат ставовите на Македонскиот центар за меѓународна соработка. Сите права се задржани. Репродуцирањето, копирањето, трансмисијата или преводот на кој било дел од оваа публикација може да се изврши само во следните услови: со претходна дозвола на издавачот, заради цитирање во анализа на книга и во услови изложени во продолжение. Авторското право на оваа публикација е заштитено, но публикацијата може да се репродуцира на кој било начин без наплата за едукативни намени. За копирањето во други услови, за употреба во други публикации или пак за превод или адаптација, треба да се обезбеди претходна дозвола од издавачот. Во електронска форма публикацијата е достапна на www.mcms.mk.

Овој документ е подготвен со финансиска помош на Австриската агенција за развојна соработка. Содржината на оваа публикација е единствено одговорност на Македонскиот центар за меѓународна соработка и на ниту еден начин не го одразува ставот ниту на Австриската агенција за развојна соработка, ниту пак на ХОРИЗОНТ3000.

Вовед

Целите за одржлив развој (ЦОР) на Обединетите нации (ОН) стапија во сила од јануари 2016 година. Со фокус на развиените земји и земјите во развој и преку посочување на прашањата за развој, животна средина, човекови права, безбедност и социјална правда како меѓусебно поврзани и нераздвојни, тие придонесоа кон растечкиот импулс за поддржување на развојот и неговото интегрирање во рамките на напорите за добро владеење.

Во овој контекст значајно е да се разгледаат ЦОР од регионална перспектива на Западен Балкан (Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна Гора и Србија), имајќи го предвид фактот дека регионот споделува слични политички и структурни социоекономски предизвици. Сепак, оваа крајно амбициозна Агенда, со 17 цели и 169 целни подрачја, не може да се постигне и спроведе само од страна на националните влади, таа налага зголемено партнерство меѓу владите, граѓанските организации (ГО), приватниот сектор и академската заедница. Поради таа причина, од критично значење е дискусијата за улогите и одговорностите кои треба да бидат преземени од страна на различните чинители.

ГО во регионот преку артикулирање на потребите на конституентите, преку обезбедување услуги, и со тоа што претставуваат агенти на отчетност и ги промовираат практиките на добро владеење, имаат фундаментална улога во унапредувањето на ЦОР. Покрај тоа, овие цели обезбедуваат враќање на акцентот во насока на локализацијата – со спроведување и отчетност кои се случуваат на локално, на национално и на регионално ниво.

Прегледот на спроведувањето на Милениумските развојни цели (МРЦ) во целиот регионⁱ открива дека меѓународните ГО имаат поголем ангажман во МРЦ во споредба со ГО кои работат на локално ниво. Тогаш, произлегува прашањето дали овој нов збир на цели – кои обезбедуваат низа можности за дијалог и учество на повеќе чинителиⁱⁱ, ќе поттикне промена од овој пат на *вообичаен бизнис* кон позначајна вклученост на ГО од регионот во локализација на ЦОР, бидејќи со цел да започне процесот на трансформирање на целите од долу кон горе во реалноста на локално ниво, ЦОР треба да бидат во сопственост на поединците, заедниците и граѓанскиот сектор.

Целта на овој краток документ за јавна политика е да ја изнесе моменталната состојба на вклученост на ГО во локализацијата на ЦОР во целиот регион со цел да се застапува за суштествена вклученост на граѓанското општество во процесот.ⁱⁱⁱ

Важноста на ЦОР за Западен Балкан

Европската интеграција е главниот двигател на политичките реформи во регионот.^{iv} Сите земји, со исклучок на Косово, го постигнаа статусот на горен среден приход, но надминувањето на „замката на среден приход“ претставува предизвик на долгорочна стратешка политика.^v Како што покажа финансиската криза од 2007 до 2008 година, растот на Западен Балкан – во споредба со напредокот на економската реформа, доминантно е поттикнат од страна на неодржливите капитални приливи и ликвидноста. Како резултат на тоа, заостанува прилагодувањето на приходот со европските економии. БДП по глава на жител во регионот (прилагодено за ПКМ) е околу една третина од оној на јужните земји членки на ЕУ и само четвртина од најбогатите членки на Западна Европа.^{vi}

Рамка 1. Цели за одржлив развој

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Цел 1. Да се елиминира сиромаштијата во сите нејзини облици насекаде во светот

Цел 2. Да се елиминира гладот, да се постигне прехранбена безбедност и подобрена нахранетост и да се промовира одржливо земјоделство

Цел 3. Да се обезбеди здрав живот и да се промовира благосостојба за сите од сите возрасти

Цел 4. Да се обезбеди инклузивно и правично квалитетно образование и да се промовираат можностите за доживотно учење за сите

Цел 5. Да се постигне родова еднаквост и да се еманципираат сите жени и девојки

Цел 6. Да се обезбеди пристап и одржливо управување со вода, како и санитарни услови за сите

Цел 7. Да се обезбеди пристап кон ценовно достапна, сигурна и одржлива и современа енергија за сите

Цел 8. Да се промовира одржан, инклузивен и одржлив економски раст, целосно и плодотворно вработување и пристојна работа за сите

Цел 9. Да се изгради издржлива инфраструктура, да се промовира инклузивна и одржлива индустријализација и да се поттикнува и негува иновацијата

Цел 10. Да се намали нееднаквоста во и меѓу различните земји

Цел 11. Градовите и човековите населби да се претворат во инклузивни, безбедни, издржливи и одржливи средини

Цел 12. Да се обезбеди одржлива потрошувачка и производство

Цел 13. Да се преземат итни мерки за борба со климатските промени и нивните влијанија

Цел 14. Да се сочуваат и искористуваат на одржлив начин океаните, морињата и морските ресурси за одржлив развој

Цел 15. Да се заштитат и обноват копнените екосистеми, да се управува на одржлив начин со шумите, борба против дезертификацијата и да се сопне и спречи деградацијата на почвата и да се спречи загубата на биодиверзитетот

Цел 16. Да се промовираат мирољубиви и инклузивни општества за одржлив развој, да се обезбеди пристап до правда за сите и да се изградат ефективни, отчетни и инклузивни институции на сите нивоа

Цел 17. Да се зајакнат средствата за спроведување и да се ревитализира Глобалното партнерство за одржлив развој

Економскиот раст не се претвори во зголемена добросостојба низ сите групи на приход (како што е измерено со користење на коефициентот Џини). Покрај тоа, иако финансиската криза влијаеше врз регионот во помала мера, таа сепак донесе пораст на сиромаштијата, при што Албанија и Црна Гора бележат најсилен раст на сиромаштија.^{vii} Нееднаквоста продолжува неповолно да го попречува уживањето на основната здравствена грижа, образованието и социјалната заштита. Сериозните разлики особено влијаат врз пристапот на малцинското

население, како што се Ромите и Египќаните, лицата со попреченост и другите малцинства или социјално ранливите групи.^{viii} Напредокот кон родова еднаквост е бавен, во скоро сите земји од регионот жените немаат достигнато барем 30% учество на различните нивоа на донесување одлуки, родовиот јаз за плати останува околу 20%, жените претприемачи се претставени под 10% од вкупниот процент и семејното насилство е на високо ниво.^{ix} Покрај тоа, дискриминацијата на ранливите групи, воопшто, останува да биде сериозен предизвик.

Поради опаѓањето на стапката на раѓање и високиот степен на емиграција, скоро целиот регион се соочува со население кое старее и се намалува.^x Ниските стапки на вработеност и високиот процент на долгорочна невработеност претставуваат истакната карактеристика на пазарите на трудот во регионот, одразувајќи ги основните структурни предизвици со работни места.^{xi} Во 2016 година, стапките на невработеност во просек изнесуваа од 17,1% во Србија, до 25,4% во Босна и Херцеговина. Невработеноста кај младите и квалитетот на вработувањето претставуваат посебен предизвик. Покрај тоа, активностите во неформалниот сектор се значајна карактеристика на економиите во регионот.^{xii}

Демократското владеење и владеењето на правото продолжуваат да бидат област во која регионот на Западен Балкан заостанува – со новите трендови на политичка поларизација, популистички авторитаризми, намалената слобода на медиумите кои се појавија во последно време. Просечната „Оценка за демократија“ (како што е измерена од страна на „Фридом хаус“) полека опаѓа во регионот, почнувајќи од 2010 година,^{xiii} а корупцијата останува да биде широко распространета и длабоко вкоренета во општеството.^{xiv} Исто така, глобалниот тренд на намалување на граѓанскиот простор се манифестира низ целиот регион.^{xv}

Во овој регионален контекст, Агендата 2030 претставува моќен двигател со заедничка визија на патот кон поддржување и унапредување на одржливиот развој, помирувањето и човечката безбедност на цел Западен Балкан. Во споредба со МРЦ, ЦОР се поинклузивни и засновани на стандардите за човекови права, при што даваат низа можности за локално дејствување и партнерства.

Рамка за спроведување на Агендата 2030

Следствено на усвојувањето на „Агендата за одржлив развој до 2030“^{xvi} на Самитот на ОН за одржлив развој, во септември 2015 година, земјите членки на ОН го започнаа процесот на спроведување на ЦОР од 1 јануари 2016 година.

Спроведувањето претставува политичка посветеност од страна на земјите членки на ОН, но таа не е законски обврзувачка. Сепак, Агендата 2030 дава приказ на целите кои ги придружуваат ЦОР заедно со важните елементи на средствата за спроведување и последователниот преглед. Овој процес се состои од неколку делови.

Прво, не постои спроведување со пристап „една големина им одговара на сите“. Иако Агендата 2030 нуди универзално прифатлива рамка, националните влади мора да имаат сопственост над рамката и да го водат нејзиното спроведување на различен начин, придружувајќи се кон националниот контекст и воспоставувајќи свои рамки за постигнување на 17-те цели.

Второ, без оглед кој пристап ќе се избере, партнерствата меѓу повеќе чинители се признаени како компонента од критично значење за овој процес и исто така, сите чинители, *вклучувајќи*

го и граѓанското општество, треба да придонесат кон реализацијата на Агендата 2030. Дополнително, како поддршка на националните напори, спроведувањето се базира на концептот на глобално партнерство кој се карактеризира со споделена одговорност, меѓусебна отчетност и ангажираност.

Трето, стратегиите за одржлив развој за спроведување на Агендата 2030 налагаат соодветна мобилизација на ресурси и нови финансиски стратегии. За таа цел, Агендата 2030 е надолупнета со Акциската агенда од Адис Абеба^{xvii} која произлезе од Третата меѓународна конференција за финансирање за развој, која обезбедува конкретни политики и дејствија за поддршка на спроведувањето на Агендата.

Четврто, механизмите за следење и известување се вклучени да осигураат напредок, имајќи предвид дека договорената временска рамка за остварување на ЦОР е 15 години. На национално ниво, одделните земји членки имаат основна обврска да следат и известуваат за напредокот во спроведувањето на целите, тие мораат да развијат свои сопствени индикатори кои ќе им помогнат во следењето на напредокот постигнат во однос на целите и целните подрачја. На глобално ниво, Агендата ќе биде следена и прегледувана со користење збир на глобални индикатори, развиени од страна на меѓуагенциска и експертска група за индикаторите за ЦОР (ИАЕИС-ЦОР).^{xviii} Со цел да информира во рамките на процесот на преглед на постигнувањата, генералниот секретар на системот на ОН подготвува годишен извештај за напредокот на ЦОР кој се заснова на рамката на глобални индикатори, податоците од националните статистички системи и информациите собрани на регионално ниво.

Дополнително, Политичкиот форум на високо ниво (ХЛПФ) за одржлив развој беше основан во јуни 2013 година да служи како главен форум за прашања поврзани со развој. ХЛПФ го надгледува напредокот на следењето и подготовка на прегледи на редовни интервали.^{xix} Како дел од процесот на преглед, владите веќе имаат започнато да спроведуваат „Доброволни национални прегледи“ (ВНР) за нивниот напредок во спроведувањето на ЦОР, кои се „предводени од државата... и треба да обезбедат платформа за партнерства преку учество на поголеми групи и други чинители“.^{xx} Од земјите од Западен Балкан, само Црна Гора ги има презентирани своите ВНР во 2016 година, а од јуни 2017 година, нема други земји од регионот кои се пријавиле да испорачаат ВНР на ХЛПФ во 2017 или во 2018 година^{xxi}.

Во однос на пристапот на ЕУ во постигнувањето на Агендата 2030, Европската комисија (ЕК) објави серија на комуникации кои го прикажуваат нејзиниот пристап во постигнувањето на ЦОР во Европа.^{xxii} Комуникацијата „Следни чекори за одржлива европска иднина: европска акција за одржливост“ дава опис на тоа како десетте политички приоритети на ЕК придонесуваат кон спроведувањето на Агендата 2030 преку два работни текови: интегрирање на ЦОР во рамките на европските политики и моменталните приоритети на Комисијата, оценувајќи го тековниот напредок и идентификувајќи важни проблеми поврзани со одржливост; и рефлексија на понатамошниот развој на долгорочната визија и секторски политики на ЕУ по 2020 година.

Локализација на ЦОР на Западен Балкан

Како што Агендата 2030 го трасира патот кон одржлив развој, се чини дека Западен Балкан не заостанува премногу – барем кога станува збор за почетните чекори преземени за спроведување на ЦОР.

Подготвителните чекори за интегрирање и усогласување на ЦОР во постоечките национални стратегии се спроведени во скоро сите земји од Западен Балкан. Сите земји, освен Србија^{xxii}, имаат забележано напредок кон интегрирањето на ЦОР во своите национални стратегии за развој. Имено, процесот е започнат во Албанија, во Косово и во Црна Гора, додека пак во Македонија и во Босна и Херцеговина подготвена е анализата на јазови за усогласеноста на националното законодавство.

УНДП, како и сите други агенции на ОН, исто така го водат процесот на локализација на ЦОР. Сите земји, освен Косово, имаат потпишано различни стратешки документи со ОН кои се однесуваат на партнерство и соработка за ЦОР^{xxiv}. За Косово, ОН имаат назначено сличен модалитет^{xxv}. Стратешките документи имаат различни наслови и покриваат различни периоди и секоја земја има потпишано од 3 до 5 клучни области: добро владеење, социјална кохезија, животна средина и климатски промени, економски раст и вработување. Некои специфични области вклучуваат: родова еднаквост и зајакнување на жените за Македонија и за Босна и Херцеговина, а култура и развој за Србија.

Табела 1. Стратешки документи потпишани со ОН

Земја Област	Албанија	Косово	Македонија	Србија	БиХ	Црна Гора
	1. Владеење и владеење на правото	1. Владеење на правото	1. Вработување	1. Владеење и владеење на правото	1. Владеење на правото и човечка безбедност	1. Демократско владеење
	2. Социјална кохезија	2. Социјална инклузија	2. Добро владеење	2. Развој на социјални и човечки ресурси	2. Одржлив и правичен развој и вработување	2. Социјална инклузија
	3. Економски раст, труд и земјоделство	3. Животна средина и здравје	3. Социјална инклузија	3. Економски развој, раст и вработување	3. Социјална инклузија	3. Еколошка одржливост
	4. Животна средина и климатски промени		4. Еколошка одржливост	4. Животна средина, климатски промени и отпорни заедници	4. Зајакнување на жените	4. Економско владеење
			5.Родова еднаквост	5. Култура и развој		
Вкупно фондови	108,9 мил. УСД	33 мил. УСД	120,9 мил. УСД	169,7 мил. УСД	264,5 мил. УСД	55,6 мил. УСД
Фондови за мобилизирање	70,9 мил. УСД	15,5 мил. УСД	81,2 мил. УСД	93,1 мил. УСД	131,1 мил. УСД	35,9 мил. УСД
Период	2017-2021	2016-2020	2016-2020	2016-2020	2015-2019	2017-2021

Извори: Договори на земјите склучени со ОН

Различни институции го водат процесот на локализација на ЦОР, движејќи се од владини кабинети, до клучни министерства. На пример, владиниот кабинет во Србија, Кабинетот на премиерот во Албанија^{xxvi} и во Косово^{xxvii} и Кабинетот на заменик-претседателот на Владата за економски прашања во Македонија се примарните институции кои се одговорни за спроведување на ЦОР, додека пак во Црна Гора, тоа е Министерството за одржлив развој и туризам преку своето Одделение за одржлив развој и интегрирано управување со морето и крајбрежното подрачје (ИКЗМ), а во Босна и Херцеговина тоа е Министерството за финансии и трезорот преку својот Сектор за координација на меѓународна помош.

Покрај тоа, формираны се меѓусекторски тела во Албанија (Меѓуминистерскиот комитет за постигнување на ЦОР), во Македонија (Националниот совет за одржлив развој) и во Србија (Меѓусекторска работна група на Владата за Агендата 2030).

Улогата на ГО од Западен Балкан во досегашниот процес

Во регионот, со исклучок на Црна Гора, не постојат механизми за соработка и значајна вклученост на граѓанското општество во процесите на ЦОР.

Кога станува збор за вклученоста на ГО во фазата на усогласување на националните документи со ЦОР, има недостаток на вклученост во Босна и Херцеговина, во Србија и во Македонија, проследени од попозитивниот пристап во Албанија и во Косово. Од друга страна, пак, Црна Гора се покажува како најдобар пример за партиципативен пристап кој ги вклучува недржавните чинители. ГО во Црна Гора беа консултирани во текот на фазата на преточување на ЦОР во националната стратегија, а исто така се присутни на редовна основа со двајца свои претставници во Националниот совет за одржлив развој, климатски промени и ИКЗМ.

Покрај тоа, во неколку земји, со граѓанското општество беше извршено консултирање преку различни настани. Во Албанија и во Македонија, од страна на водечките институции, се одржаа консултативни настани поврзани со усогласувањето на ЦОР со националната стратешка рамка во кои можеа да учествуваат и ГО. Во двете земји усвоен е секторскиот пристап за координација на политики (Интегрирани групи за управување со политики координирани од страна на Секторот за развој, финансирање и странска помош при Кабинетот на премиерот во Албанија и од страна на Националниот совет за одржлив развој во Македонија), вклучувајќи ги ресорните министерства, главните донатори и други, како што се граѓанското општество и локалната власт. Во Косово, ЦивиКос, најголемата платформа на граѓанското општество со членство од 205 ГО, ја започна промоцијата на ЦОР на ГО и помагањето на нивната локализација во консултации со граѓанското општество. Покрај тоа, Косовскиот тим на Обединетите нации (УНКТ) го поддржува процесот на градење на капацитетите на граѓанското општество со цел да ги интегрираат целите на ЦОР и да го мерат напредокот на резултатите во следните неколку години. Со платформата ЦивиКос беше потпишан договор за микрокапитален грант од страна на УНДП, УНФПА, УН ЖЕНИ и УНДОК.

Во овој контекст, и покрај тоа што во Црна Гора и во Косово, како и во Албанија и во Македонија, постои позитивен тренд во однос на политичката волја за вклучување на ГО, главниот предизвик за ГО да бидат вклучени во остварувањето на Агендата 2030 во Западен Балкан останува недостатокот на политичка волја од страна на националните власти да предвидат одредени улоги за ГО и да ги признаат како партнери во овие процеси. Она што повеќе загрижува е тоа дека во целиот регион ГО се соочуваат со трендовите на стестнување на граѓанскиот простор, политичка нестабилност^{xxviii} и чести избори што ја попречуваат можноста за нивни развој, а оттука и нивната посветеност на Агендата 2030. Друг важен предизвик е финансиската стабилност и одржливост на граѓанските организации. Земјите од Западен Балкан бележат континуирано влошување на дијалогот меѓу ГО и јавните власти.^{xxix} Дополнително, клучен предизвик останува да биде фактот дека ГО не се информирани за ЦОР и за нивната идна улога во сите фази, како и во препознавање на тоа како нивните постоечки активности се поврзани со глобалните прашања.

Рамка 2. Придобивки од вклученоста на ГО во ЦОР

На втората средба на високо ниво во Најроби беше договорена и потврдена важноста на граѓанското општество во одржливиот развој, како и во пристапот “никој/а да не биде изоставен/а”, потоа во ангажирањето со владите да ги почитуваат своите заложби и во тоа дека се чинители за развој со свое право¹. Покрај тоа, според ЕУ, вибрантно граѓанско општество придонесува кон исполнување на условите за членство во ЕУ². ГО на Западен Балкан ги имаат потврдено своите капацитети да придонесат кон демократска консолидација на сопствените земји, да промовираат различност и да ги почитуваат човековите права и да дејствуваат како глас кој носи промена за најмаргинализираните и најсиромашните граѓани.

Соработката на граѓанското општество со другите чинители (националните влади, меѓународните организации, приватниот сектор и академската заедница) може да обезбеди бројни придобивки во постигнувањето на Агендата 2030:

- „Вачдог“ активности кои посочуваат на постоечките јазови во политиките и ги решаваат проблемите на најранливите групи;
- Активности за подигање на свеста за горливите прашања и предизвици и застапување за промена;
- Донесување експертско знаење и искуство и изнаоѓање решенија;
- Обезбедување образование, обука и други активности за градење на капацитетите;
- Испорака на услуги на оние кои имаат потреба од образование, здравство и храна;
- Управување со катастрофи и хуманитарни активности;
- Искуство во разбирањето на потребите на заедниците кои не се доволно застапени и способност ефективно да се искажат потребите на своите конституенти;
- Поттикнување на граѓанско учество;
- Промовирање на основните и универзалните вредности;
- Иновативно спроведување на своето искуство во собирање средства за спроведување на ЦОР.

[1] Крајниот документ од Најроби беше одобрен на пленарната сесија на Втората средба на високо ниво (ХЛМ2) на Глобалното партнерство за ефективна развојна соработка во присуство на 4.600 делегати од 157 земји и дванаесет групи на чинители – влади, граѓанско општество, деловна заедница, фондации, членови на парламенти, синдикати, академска заедница, регионални организации, млади, локални власти, и мултилатерални развојни банки и други меѓународни организации. Повеќе информации ќе најдете на:

<http://effectivecooperation.org/wpcontent/uploads/2016/12/OutcomeDocumentEnglish.pdf>

[2] https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/policy-highlights/civil-society_en

Препораки

Што можат да направат граѓанските организации?

- Да се информираат повеќе за глобалните процеси поврзани со ЦОР;
- Да соработуваат преку широки мрежи на национално, на регионално и на глобално ниво;
- Да ги интегрираат ЦОР во своите стратешки планови преку поврзување на постоечките активности, обезбедување услуги и собирање податоци на терен;
- Да го следат тековниот процес на локализација на ЦОР на национално ниво (степенот на детали на достапните податоци, достапност на податоци за следење според индикаторите, поставување приоритети, вклученост на граѓаните);
- Да воспостават соработка со клучните чинители на национално ниво;
- Да ја подигнат јавната свест и да помагаат во јавни дебати за ЦОР, со цел да се изгради поддршка и да се мобилизира јавноста;
- Да се вклучат во иновација и соработка со различни чинители за собирање средства за спроведување на ЦОР;
- Да бараат отчет за заложбите на владите преку подготовка на извештаи во сенка, особено тематски прегледи за прашања каде што недостасуваат националните статистички податоци;

- Да развијат патоказ со цел да се помогне соработката во регионот на Западен Балкан во однос на можностите за заедничко работење и изнаоѓање средства за спроведување на ЦОР;
- Да се вклучат во консултации во регионални, во европски и во глобални процеси кои се однесуваат на глобалната Агенда 2030.

Што можат да направат националните влади?

- Да обезбедат овозможувачка околина за граѓанското општество за слободно да се здружува, собира и изразува. Исто така, да обезбедат поволна финансиска рамка за развој на ГО, како и да овозможат дијалог и соработка со граѓанското општество;
- Да овозможат учество на различни чинители (граѓанско општество, приватен сектор, академска заедница и пошироката јавност) во креирањето, испораката, следењето и отчетноста на ЦОР со цел да се осигура дека целите се исполнуваат за сите;
- Да ги вклучат ГО во спроведувањето на ЦОР, преку посебни институционални структури, како што е Националниот совет за одржлив развој;
- Да воспостават и да спроведуваат транспарентни, партиципативни, инклузивни и редовни механизми за известување (преглед) за спроведувањето на ЦОР преку национално тело, кое ќе вклучи широко учество на повеќе чинители;
- Да воспостават парламентарна група за дебати кои се однесуваат на глобалната Агенда 2030. Парламентите треба да одржуваат сослушувања и да ги вклучат ГО, медиумите и граѓаните за важноста на ЦОР и за постигнатиот напредок.

Што можат да направат Обединетите нации?

- ОН треба да помагаат во соработката и партнерството меѓу граѓанското општество и националните и локалните власти и да поттикнуваат широко учество на различни чинители;
- Локалните организации на ОН треба да најдат иновативни финансиски и нефинансиски начини да се вклучат со ГО во активности за подигање на свеста во рамките на граѓанското општество поврзани со ЦОР;
- ОН треба да ги запознаат локалните граѓански организации со достапните веб-алатки и интернет-можности за учење и придонес кон Агендата 2030.

Што може да направи Европската Унија?

- ЕУ треба и понатаму да го посочува, преку политики, застапување и механизми за финансирање, трендот на намалување на просторот во земјите од Западен Балкан и потребата за овозможувачка околина за развој на ГО;
- ЕУ треба да даде поддршка на активностите за подигање на свеста и застапување за образование за развој и ЦОР на ГО (да ја разгледа можноста за ГО од Западен Балкан да бидат вклучени како партнери во повиците за проектни предлози на ДЕАР);
- Делегациите на ЕУ треба да обезбедат силна политичка сопственост и да избегнат спроведување на ЦОР кое се случува во политички вакуум на национално ниво во Западен Балкан;
- ЕУ треба да се осигура дека граѓанското општество е вклучено во спроведувањето, како и во мерењето на напредокот на спроведувањето и влијанието на политиките.

Кон овој документ за јавна политика придонес дадоа:

- МЦМС, Македонија
- ИДМ, Албанија
- Платформа ЦивиКос, Косово
- Народен парламент и Граѓански иницијативи, Србија
- ЦРНВО, Црна Гора
- Центар за политички студии, Босна и Херцеговина
- ХОРИЗОНТ3000, Австрија

ⁱПосетете ја <http://www.un.org/millenniumgoals/> за Извештајот за милениумските развојни цели и извештаите за поедини земји.

ⁱⁱ „Да се поттикнат и промовираат ефективни јавни, јавно-приватни партнерства и партнерства со граѓанското општество, кои ќе се градат на искуството и стратегии за давање ресурси за партнерства“ (SDG 17.17) „Ние ги поттикнуваме земјите членки да спроведуваат редовни и инклузивни прегледи за напредокот на национално и на поднационално ниво. Таквите прегледи треба да се засноваат на придонесите на локалните народи, граѓанското општество, приватниот сектор и другите чинители, во согласност со националните околности, политики и приоритети“ (Пасус 79) – Трансформирање на нашиот свет: Агендата за одржлив развој до 2030

ⁱⁱⁱПрименетите методолошки алатки сочинуваат преглед на релевантна литература и официјални документи и интервјуа со клучните чинители.

^{iv}Албанија, Македонија, Црна Гора и Србија имаат статус на земји-кандидатки за членство во ЕУ. Босна и Херцеговина и Косово се потенцијални кандидати.

^vwww.worldbank.org

^{vi}Светски економски преглед. ММФ. (октомври 2015 год.).

^{vii}Коцан, З. (2016). Да се биде сиромашен, да се чувствувате посиромашно: нееднаквост, сиромаштија и перцепции за сиромаштијата во Западен Балкан. ММФ. Преземено од: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1631.pdf>

^{viii}Извештаи на ЕК. Преземено од: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/package_en

^{ix}Структурната родова нееднаквост и културолошките фактори создаваат повеќе форми на дискриминација која продолжува да ги лиши жените од нивните права. Прочитајте повеќе на: <http://www.eurasia.undp.org>

^xВо моментот, демографски гледано, само Албанија и Косово имаат голем удел на младо население, но предвидувањата за население на ОН покажуваат дека стареењето на населението ќе биде карактеристика на сите земји од Западен Балкан гледано среднорочно и долгорочно.

^{xi}Светска банка. (април 2017 год.) Западен Балкан: Трендови на пазарот на трудот 2017 год. Преземено од:

<http://pubdocs.worldbank.org/en/336041491297229505/170403-Regional-Report-Western-Balkan-Labor-Market-Trends-2017-FINAL.pdf>

^{xii}Иако има недостаток на податоци за прашањето.

^{xiii}Фридом хаус (Freedom House) (2017 год.). Нации во транзит.

^{xiv}Индикатори за владеење на Светската банка. Индексот за перцепции за корупција на Транспаренси интернационал.

^{xv}Проверете во краткиот документ за јавни политики „Поттикнување и создавање овозможувачка околина за придонес на граѓанското општество кон глобалниот развој“. (2017 год.). Балканска мрежа за развој на граѓанско општество.

^{xvi}Достапно на: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

^{xvii} Достапно на: <http://www.un.org/esa/ffd/ffd3/wp-content/uploads/sites/2/2015/07/Addis-Ababa-Action-Agenda-Draft-Outcome-Document-7-July-2015.pdf>

^{xviii}Прочитајте повеќе на: <http://sdg.iisd.org/commentary/policy-briefs/the-2030-agendas-missing-piece-update-on-sdg-indicators/>

^{xix}Првата средба на ХЛПФ се одржа во Њујорк од 11 до 20 јули 2016 год.; а втората е закажана од 10 до 19 јули 2017 год.

^{xx} http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/290

^{xxi} <https://sustainabledevelopment.un.org/hlpf>

^{xxii} http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3883_en.htm

^{xxiii} Се планира да се развие нова „Национална стратегија за одржлив развој“ во согласност со ЦОР, бидејќи претходната стратегија не е оперативна.

^{xxiv} Косово не е членка на ОН која е признаена барем од една земја членка на ОН. Таа е признаено од страна на 111 членки на ОН и Тајван, Суверениот воен ред на Малта, островите Кук и Ниуе.

^{xxv} Општиот план за развој на ОН 2016-2020 год. <http://unckt.org/en/cdp/>

^{xxvi} Одделение за стратешко планирање и развој, во рамките на Секторот за развој, финансирање и странска помош.

^{xxvii} Во Косово фокусните точки се назначени во три клучни институции (Кабинетот на премиерот, Министерството за европска интеграција и Министерството за финансии), со цел соработка за интегрирање и усогласување на националните стратегии и планови со целите и индикаторите на ЦОР.